

1 КАЗУС

1. 2008 йил 17 февралда Косово парламенти бир томонлама Косовонинг мустақиллигини эълон қилди. Бироқ Сербия Конституциясига биноан, Косово Сербиянинг автоном вилояти сифатида эътироф этилган бўлиб, унинг суверенитети тан олинмайди. Косовонинг суверенитети 2008 йил 18 февралда Афғонистон, Тайвань ва бир қатор Европа мамлакатлари томонидан тан олинди. Франция биринчи бўлиб бундай қарорни қабул қилди, кейин Буюк Британия, АҚШ ва Италия унга қўшилди. Шу билан бирга, Испания, Кипр, Греция, Словакия, Болгария, Руминия, Хитой ва Россия мамлакатнинг мустақиллигини тан олишга қарши бўлиб чиқди. 2008 йил 19 февралда Болгария ўз фикрини ўзгартирди ва келажакда Косово суверенитетини тан олишини эълон қилди.

Давлатнинг асосий белгиларидан бири бўлган суверенитет тушунчасини таҳлил этинг. Давлатнинг бошқа давлатлар томонидан тан олиш ёки олинмаслигини давлат белгиларига алоқадорлигини таҳлил этинг. Сизнингча, вазиятга қандай ҳуқуқий ечим бериш мумкин.

Ushbu muammoli vaziyatga huquqiy baho berish uchun dastlab quyidagi savollarga javob topib olishimiz kerak deb hisoblaymiz :

- 1 Kosova davlati haqida qisqacho ma'lumot.
- 2 Kosova davlatining ayni vaqtdagi jahondagi huquqiy maqomi.
- 3 Suverenitet tushunchasi va uning turlari ,tahlili .
- 4 Davlat suverenitetini boshqa davlatlar tomonidan tan olish yoki olinmasligining ahamiyati .
- 5 Muammoli vaziyatga huquqiy xulosa .

Kosovo Bolqon yarimorolining markazida joylashgan. Umumiy maydoni 10 887 kvadrat metrni tashkil qiladi. Hududi, asosan, tog'li bo'lib, Albaniya, Chernogoriya, Makedoniya va Serbiya bilan chegaradosh.

Jahon siyosatida suvereniteti qisman tan olinga va tan olinmagan davlatlar degan tushuncha keng tarqalgan bo'lib Kosova ham xuddi shular qatoriga kiradi .

Tan olinmagan va qisman tan olingan davlatlar - o'zini mustaqil davlat deb e'lon qilgan hududlar hisoblanadi. Davlat siyosati va tuzumi, rasmiy nomi, davlat ramzlari (bayroq, gerb, madhiya) va hukumati mavjud davlatlar hisoblanadi. Ushbu davlatlar BMTga a'zo davlatlar tomonidan diplomatik tan olinmagan hisoblanadi. Ularning hududlari esa bitta yoki bir nechta davlatlar suvereniteti va hududi ostida hisoblanadi.

Kosova Bolqonlardagi Serbiyadan bir taraflama mustaqillik e'lon qilgan (2008-yil 17 fevralda) hududdir. Poytaxti -Prishtina shaxri hisoblanadi.

Kosovo aholisini etnik musulmon albanlar tashkil etadi. Bu hudud uzoq yillar Serbiya qo'l ostida bo'lgan va oxir-oqibat qurolli to'qnashuvlar ortidan o'z mustaqilligini e'lon qildi.

Bugungi kunda Kosovo davlatiga huquqiy maqom berish jahon jamoatchiligi tomonidan bahslarga sabab bulmoqda.

2010-yilda Gaagadagi xalqaro sud Kosovoning mustaqil davlat ekani haqida qaror qabul qildi. Shunday bo'lsada, Kosovo masalasida bir to'xtamga kelingani yo'q. Hozirga qadar BMTga a'zo bo'lgan mamlakatlarning 93 tasigina Kosovoni mustaqil davlat sifatida tan oldi. Kosovo masalasida hozirga qadar AQSh boshchiligidagi G'arb va Rossiya boshchiligidagi BRIKS mamlakatlari bir qator sammitlar uyushtirdi.

AQSh boshchiligidagi G'arb Kosovoning mustaqilligini tan olgan bo'lsa, Rossiya, Xitoy va BRIKS mamlakatlari buni tan olmayapti. Serbiya hukumati ham shu yo'lni tutmoqda.

Qo'shma Shtatlar Yevropa Ittifoqining ayrim davlatlari qatorida Kosovo mustaqilligini tan oldi.

Kosovoda uyushgan jinoyatchilik, odam savdosi, korrupsiya kuchayib kelmoqda. Serblar esa Kosovoni tark etishni davom ettirmoqda. Serb va alban millatchilarning adovati tufayli ko'plab begunoh insonlar qiyin vaziyatni boshidan kechiryapti.

Bush Kosovoning alban aholisini serblar huquqini himoya qilishga chaqirgan. Uning aytishicha, AQSh va ittifoqchilari Kosovoga mustaqillikka o'tish davrida qo'ldan kelgancha yordamlashadi. Serbiya esa hududiy yaxlitligini saqlab qolishga urinyapti. Rasmiy Belgrad nazarida Kosovoning ajralishi xalqaro qonunlarga zid.

Fransiya, Britaniya, Belgiya va Italiya Kosovo qarorini qo'llab-quvvatlagan. Ispaniya, Kipr, Gretsiya, Slovakiya va Ruminiya esa qarshi chiqqan.

BMT Xavfsizlik Kengashining favqulodda yig'ilishida Rossiya Kosovo bayonotini qoralagan. BMT Bosh kotibi Pan Gi Mun, deydi Serbiya rasmiylari, Kosovo bayonoti qonuniy kuchga ega emas deb e'lon qilishi kerak. Kosovoni 1999 yildan beri BMT va NATO kuchlari nazorat qilib keladi.

Afg'oniston Kosovo mustaqilligini qo'llab-quvvatlashini bildirgan. Turkiya Kosovoni birinchilardan bo'lib tan olgan.

Markaziy Osiyo davlatlaridan Qozog'iston mavzu yuzasidan munosabat bildirgan. Tashqi ishlar vazirligiga ko'ra Qozog'iston Kosovoning bir tomonlama mustaqillik e'lon qilganini yoqlamaydi.

O'zbekistonlik sharhlovchilar qarashlari esa turlicha:

"O'zbekiston bir tomondan Rossiya, Putin bilan bo'layotgan siyosiy munosabatlarda ochiqdan-ochiq qarama-qarshi bo'lib qolmaslik uchun, ikkinchi tomondan G'arb bilan ham teskari pozitsiyada bo'lmaslik uchun yaqin orada Kosovo masalasida biron ochiq bayonot bermaydi."¹

"Siyosat" axborot tahlil markazi xodimi Sharofiddin To'laganov fikricha G'arb ko'magida amalga oshgan Kosovo mustaqilligi ziddiyatlarni kuchaytiradi.

Ushbu vaziyatdan kelib chiqib suverenitet haqidagi jahon normalariga to'xtalib o'tsak .

Suverenitet (ingliz suvereniteti va frantsuzcha souverainete dan) - bu oliy kuch. Suverenitet - bu davlatning ajralmas xususiyatlaridan biri bo'lib, uning mamlakat ichki va tashqi siyosiy ishlarini to'liq amalga oshirishi hamda uning faoliyatiga chet davlatlar va boshqa ichki kuchlarning

¹ O'zbekiston ovozi : Maqola 2008 10 mart

(tashkilotlarning) aralashishiga yo'l qo'ymaslikdir. Davlat hokimiyatining birligi, ustunligi, mustaqilligi suverenitetning ajralmas huquqiy xususiyatlari sifatida alohida ajralib turadi.

Davlat suverenitetining ikki tomoni mavjud:

Ichki (***ichki suverenitet***), jamiyatning siyosiy tizimidagi boshqa barcha tashkilotlarga nisbatan davlat hokimiyatining ustunligi va to'liqligini, uning butun davlat hududidagi mamlakat ichidagi qonunchilik, boshqaruv va yurisdiksiyaga nisbatan monopoliyasini ifodalovchi;

Tashqi (***tashqi suverenitet***) boshqa davlatlar bilan munosabatlarda xalqaro huquqning subyekti sifatida davlatning mustaqilligi va tengligini, ichki ishlarga tashqi tomondan aralashishga yo'l qo'yilmasligini ifodalaydi.

Ichki suverenitet ham qonun chiqaruvchi suverenitet deb ataladi, chunki u qonun chiqaruvchi hokimiyatning qonun chiqarish huquqini anglatadi.

Davlatga nisbatan qo'llanilgan "suverenitet" atamasi birinchi marta Jan Boden tomonidan ishlatilgan (Frantsiya, XVI asr).

Zamonaviy davlat suverenitet g'oyasisiz tasavvur qilib bo'lmaydi ...

Davlat suvereniteti manbaini topish qiyin. Shunga qaramay, bu haqiqiy hodisa. Bu hududda davlatdan yuqori kuch yo'q. U ushbu hududdagi barcha hokimiyatlardan ustundir. I. I. Novgorodtsev ta'kidlaganidek, oliy hokimiyat bir va ajralmas bo'lib, u hech qanday sharoitda "boshqa kuchga uning tepasida va yonida turishiga imkon berolmaydi".²

Davlatning universalligini ta'minlaydigan yana bir muhim vosita va atribut bu qonundir. Qaysidir ma'noda qonun suverenitetning ifodasidir. Qonunda qonuniylik va obro'-e'tibor hamma tomonidan tan olinishi va shunga ko'ra hamma unga bo'ysunishi kerakligi ma'nosida qonun universallik shakliga ega.

(K. S. Gadjiyev)

Suverenitet turlari:

Davlat suvereniteti - Bu davlatning o'z hududidagi ustunligi va xalqaro munosabatlardagi mustaqillik.

² ТЕОРИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА А. МЕЛЕХИН -2007

Xalqning suvereniteti - bu xalqning taqdirini hal qilish huquqidir.

Milliy suverenitet xalqlarning o'z taqdirini o'zi belgilash huquqini anglatadi.

Davlat suverenitetiga quyidagilar kiradi:

- 1). *Ustuvorlik* (boshqacha qilib aytganda: hokimiyatning ustunligi) - mamlakatda boshqa yuqori ijtimoiy hokimiyat yo'qligi: davlat hokimiyati boshqa ijtimoiy kuchlarning har qanday namoyishini bekor qilishi, bekor qilishi mumkin;
- 2). *Mustaqillik* - milliy va xalqaro huquq normalariga rioya qilgan holda mamlakat ichida va undan tashqarida mustaqil ravishda qaror qabul qilish qobiliyati;
- 3). *To'liqligi* (aks holda universallik) - davlat hokimiyatining ijtimoiy hayotning barcha sohalariga, butun aholiga va mamlakatlarning jamoat tashkilotlariga tarqalishi;
- 4). *O'z hududida davlat hokimiyatining bo'linmasligi* - hokimiyatning yaxlitligi va uning faqat hokimiyat tarmoqlariga: qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi, sud hokimiyatiga bo'linishi; vakolatni bevosita amalga oshirish;
- 5). *Tashqi aloqalarda mustaqillik* - xalqaro huquqqa va boshqa davlatlar suverenitetiga hurmat bilan, mustaqil ravishda mustaqil ravishda qarorlar qabul qilish imkoniyati;
- 6). *Tashqi aloqalardagi tenglik* - xalqaro munosabatlarda boshqa mamlakatlar singari huquq va majburiyatlarning mavjudligi;
- 7). *Ajralmaslik* - qonuniy va huquqiy hokimiyatni o'zboshimchalik bilan tortib olishning mumkin emasligi, qonun bilan belgilangan davlatning suveren huquqlarini mahalliy hokimiyat organlariga (unitar davlatda), federal subyektlarga va mahalliy hukumatlarga (federal shtatda) berish imkoniyati mavjudligi.

Xalqning suvereniteti (odamlar - bu ma'lum bir davlat hududida yashovchi barcha millat fuqarolari) xalqning hokimiyat manbai va tashuvchisi sifatida ustunligini, o'z taqdirini to'g'ridan-to'g'ri yoki vakillik organlari orqali hal qilish huquqini, o'z davlatlari siyosatining yo'nalishini, uning organlari tarkibini shakllantirishda ishtirok etishni va uning faoliyatini nazorat qilishni anglatadi

Milliy suverenitet - millatning suvereniteti, siyosiy erkinligi, o'z milliy hayotining xususiyatini, shu jumladan mustaqil davlatning ajralib chiqishiga va shakllanishiga qadar siyosiy jihatdan o'zini o'zi aniqlash qobiliyatini aniqlash uchun real imkoniyatga ega bo'lish. Bir millatning suvereniteti, uning asosiy huquqlari orqali amalga oshiriladigan millat suverenitetini anglatadi.

Davlat suvereniteti bu mustaqil davlatning ajralmas huquqiy fazilati bo'lib, uning siyosiy va huquqiy mustaqilligini, asosiy mas'uliyat va yuksak mas'uliyatni anglatadi. xalqaro huquq favqulodda ustunlik uchun zarur davlat hokimiyati va boshqa davlat hokimiyatiga bo'ysunmaslik, mustaqil davlat maqomining ajralmas ijtimoiy organizm sifatida ixtiyoriy o'zgarishi tufayli paydo bo'lishi yoki yo'q bo'lib ketishi, huquqiy tenglik mustaqil davlatlar va zamonaviy xalqaro huquq asosida.

Suverenitetni hurmat qilish zamonaviy xalqaro huquq va xalqaro munosabatlarning asosiy tamoyilidir. Bu BMT Nizomi va boshqa xalqaro aktlarda mustahkamlangan.

Zamonaviy dunyoda suverenitet

XX asr oxiri va XXI asr boshlarida. suverenitet sohasida yangi jihatlar, ayniqsa globallashuv va yangi dunyo tartibi muammolarini muhokama qilish sharoitida paydo bo'ldi. Suverenitetning o'zgarishi, "eroziyasi", "yo'q bo'lib ketishi" mavzusi tobora faolroq muhokama qilinmoqda. So'nggi paytlarda, davlatlar o'rtasidagi o'zaro aloqalarni va o'zaro bog'liqlikni kuchaytirish haqida tobora ko'proq gaplashilmoqda, bu bir tomondan, davlatlar o'zlarining suveren huquqlarini qisman topshiradigan (masalan, Evropa Ittifoqi) submilliy organlarning rolini kuchaytirishga olib keladi, boshqa tomondan, bir qator muammolarni tan olish (masalan, ayrim davlatlarning eksklyuziv yurisdiksiyasidan tashqariga chiqadigan va xalqaro tartibga solinadigan ("inson huquqlarining buzilishi ichki ish emas" tamoyili) inson huquqlari). Siyosatshunoslikda, ma'lum darajada, "suverenitet" tushunchasini har tomonlama qayta ko'rib chiqish va qayta baholash ham jahon siyosiy hamjamiyatining paydo bo'lishi bilan bog'liq, hamda xususi suverenitet chegaralarini, ularning bir-biri bilan birlashishi va ularning ierarxiyasini barpo etish tamoyillari bilan bog'liq holda zarur "ekanligi" tushuniladi. Globallashuv umuman davlatlarning suveren vakolatlarini o'zgartirish va kamaytirishga hissa qo'shadi va shu bilan birga jarayon ikki tomonlama bo'ladi: bir tomondan, davlatlar suverenitetini ob'ektiv ravishda kamaytiradigan omillar ko'paymoqda, boshqa tomondan aksariyat davlatlar

o'z ixtiyorlari bilan va ongli ravishda uning cheklanishiga o'tmoqdalar.³

Bundan ko'rinib turibiki bugungi zamonaviy dunyomizda davlat suverenitetini tan olinishi juda muhim ahamiyat kasb etadi .

Xalqlarning xalqaro miqyosda tan olinishiga yordam beradi

Bu o'zini o'zi boshqarish qobiliyatini namoyish etish imkoniyatidir

Ichki ziddiyatlarni hal qilishda yurisdiksiyani ta'minlaydi

Bu tinchlikka erishish uchun formuladir

Bundan tashqari davlatning rivojlanishi va jahon arenalarida o'z o'rniga ega bo'lishi uchun ham boshqa davlatlar tomonidan tan olinishi muhim ahamiyat kasb etadi. Uning iqtisodiy ijtimoiy va siyosiy rivojlanishining muhim omili hisoblanadi.

Ushbu muammoli vaziyatga xulosa qiladigan bo'lsak Kosovo davlatining suverenitetini tan olinishi ham bevosita gegemon davlatlarning manfaatlari to'qnash kelganligi sababli shuncha yildan beri muammoli vaziyat bo'lib kelmoqda . Ammo dunyodagi eng nufuzli tashkilot hisoblangan BMT Kosovo mustaqilligini tan olganligini hisobga olsak va bundan tashqari 100 ga yaqin davlatlar buni tan olishgani hisobiga Kosovo suverenitetini mavjud va jahon maydonlarida mustaqil davlat sifatida ishtirok eta oladi desak ham bo'ladi. Rossiya va unga ittifoqchi bo'lgan davlatlar ham oxir oqibat Kosovo davlati suverenitetini tan olishga majbur bo'lishadi yoki bo'lmasa shu siyosatlarini davom ettiraverishadi . Bugungi kunda qisman tan olingan davlatlarning mavjudligini hisobga olsak Kosovo muammosi u

³ WARBLETONCOUNCIL SAYTI MAQOLA 2020 YANVAR

qadar chigal vaziyat hisoblanmaydi deb o'ylayman . Faqatgina Kosovo davlati o'zi bilan aloqa o'rnatgan davlatlar bilan aloqalarni mustahkamlashi va davlatni rivojlantirishi lozim deb uylayman.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- 1 Davlat va huquq nazariyasi Islomov . Toshkent 2007
- 2 ТЕОРИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА А. МЕЛЕХИН -2007
- 3 Odil Qoriyev Darslik Toshkent 2012
- 4 BMT sammiti qarori 2010

Internet ma'lumotlari

- 1) <http://www.lex.uz>
- 2) <http://www.norma.uz>
- 3) <http://www.gov.uz>
- 4) Wikipediya
- 5) Amerika ovozi . uz